

15-18 Yaş Arasındaki Ergenlerde Antisosyal Davranış Özelliklerini Yordayan Gelişimsel Risk Faktörlerinin İncelenmesi*

DOÇ. DR. AYHAN ERBAY

İstanbul Kültür Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul Türkiye,
a.erbay@iku.edu.tr

ORCID: 0000-0002-1639-0483

SUDE SOYDAN

Acıbadem Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Türkiye,
sude.soydan03@gmail.com

ORCID: 0009-0009-9123-7188

ESRA SAYHAN

Psikolog, İstanbul Türkiye, esra.sayhan@hotmail.com

ORCID: 0009-0008-4434-1284

ESİN DOĞA ODABAŞ

Psikolog, İstanbul Türkiye, esino784@gmail.com

ORCID: 0009-0002-4662-1876

ELİF TOPÇU

İstanbul Kültür Üniversitesi, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı,
İstanbul Türkiye, elif3948@gmail.com

ORCID: 0009-0006-7823-5442

Özet

Çocuk suçluluğu, hem bireysel gelişimi sekteye uğratması hem de yetişkin suçluluğunun güçlü bir yordayıcısı olması nedeniyle önemli bir toplumsal problemdir. Bu çalışmanın amacı, 15-18 yaş grubundaki ergenlerde antisosyal davranış özelliklerini yordayan bireysel, ailesel ve çevresel gelişimsel risk faktörlerini incelemektir. Araştırmanın örneklemini, kolayda örnekleme yöntemiyle seçilen 424 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Veriler, Demografik Bilgi Formu ve Antisosyal Davranış Ölçeği kullanılarak toplanmış; analizlerde Spearman korelasyonu ve lojistik regresyon teknikleri kullanılmıştır. Bulgular; riskli arkadaş grupları, çocukluk çağı travmaları ve ailede suç öyküsünün antisosyal davranışla pozitif yönde

*Bu çalışma 1919B012421867 numaralı TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projesi kapsamında desteklenmiştir.

Makalenin geliş tarihi: 07.12.2025 - Makalenin kabul tarihi: 26.01.2026

DOI: 10.17932/IAU.AIT.2015.012/ait_v012i1001

ilişkili olduğunu göstermiştir. Regresyon analizi sonucunda, prososyal okul ortamı ve anne eğitim düzeyi değişkenlerinin antisosyal davranışı anlamlı düzeyde yordayan en güçlü koruyucu faktörler olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak, okul ikliminin niteliği ve ebeveyn eğitim seviyesi, ergenlerde suç davranışının önlenmesinde belirleyici bir role sahiptir. Bu doğrultusunda, suçla mücadelede yalnızca bireysel odaklı değil, okul temelli önleyici müdahale programlarının yaygınlaştırılması ve özellikle annelere yönelik ebeveyn eğitim desteğinin artırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Suçta sürüklenen çocuk, antisosyal davranış, risk faktörleri, prososyal okul ortamı, adli psikoloji.*

Investigation of Developmental Risk Factors Predicting Antisocial Behavior In Adolescents Aged 15-18

Abstract

Juvenile delinquency is a critical societal problem due to its disruption of individual development and its role as a strong predictor of adult criminality. The aim of this study is to examine the individual, familial, and environmental developmental risk factors predicting antisocial behavior in adolescents aged 15–18. The study sample consists of 424 high school students selected via convenience sampling. Data were collected using a “Demographic Information Form” and the “Antisocial Behavior Scale,” and analyzed using Spearman correlation and logistic regression techniques. The findings indicated that risky peer networks, childhood trauma, and family criminal history were positively correlated with antisocial behavior. Regression analysis revealed that a prosocial school environment and maternal education level were the most significant predictors, acting as protective factors against antisocial behavior. Consequently, the quality of the school climate and parental education levels play a decisive role in preventing delinquent behavior in adolescents. Based on these results, it is recommended to expand school-based preventive intervention programs and increase parental educational support, particularly for mothers, rather than relying solely on individual-focused approaches in combating crime.

Keywords: *Juvenile delinquency, antisocial behavior, risk factors, prosocial school environment, forensic psychology.*

Giriş

Suçta sürüklenen çocuk kavramı, son yıllarda artan çocuk suçluluğu oranlarıyla birlikte araştırma ihtiyacı artan bir alan hâline gelmiştir. Türk Ceza Kanunu'nda suç olarak tanımlanan fiilleri işleyen 18 yaş altındaki bireyler “suçta sürüklenen çocuk” olarak tanımlanmaktadır (Ata, 2018). Son yıllarda suçta sürüklenen çocuk sayısındaki artış dikkat çekmektedir. TÜİK'in 2022 verilerine göre güvenlik birimlerine getirilen çocukların oranı bir önceki yıla kıyasla %20,5 artmıştır. Bu çocukların önemli bir kısmı yaralama (%37,8) ve hırsızlık (%25,2) gibi suçlar nedeniyle güvenlik birimlerine yönlendirilmiştir (TÜİK, 2023).

Suç davranışı ile ilişkili pek çok öncül yapı bulunmaktadır. Çocuklarda suç davranışının ortaya çıkmasında çevresel faktörler daha baskınken, yetişkin suçluluğunda bireysel faktörler daha belirleyicidir (Erbay ve Ildırım Özcan, 2021). Çabuk'a (2022) göre çocuklar gelişimsel olarak erken dönemlerde haz arayışı nedeniyle dürtüsel ve antisosyal davranışlara daha yatkındır. Gelişimsel çerçevede çocuğun risk faktörlerine maruz kalma düzeyi arttıkça yaşamı boyunca uyumsuz davranış sergileme ihtimali yükselmektedir (Bartol ve Bartol, 2021). Çocuk doğuştan iyi ya da kötü değildir; aile, sosyal çevre, okul ve ekonomik koşullar çocuğun davranışlarının şekillenmesinde belirleyicidir (Güngör, 2008; Aslan, 2021). Korkmaz ve Erden (2010), risk faktörlerini üç temel başlıkta incelemiştir: bireysel, ailesel ve çevresel faktörler. Ancak literatürde bu sınıflandırmaların çeşitlilik gösterdiği ve kesin bir uzlaşma olmadığı görülmektedir. Risk faktörleri olumsuz olduğunda suç riskini artırırken, olumlu hâle geldiklerinde koruyucu faktörlere dönüşebilmektedir.

Bireysel Risk Faktörleri

Bireysel risk faktörleri arasında cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, madde kullanımı, dürtüsellik, özdenetim eksikliği, zekâ düzeyi ve fiziksel sağlık gibi unsurlar yer almaktadır (Bartol ve Bartol, 2021). Cinsiyet, en belirgin risk faktörlerinden biridir. TÜİK verilerine göre 2022 yılında suçta sürüklenen çocukların %82'si erkek, yalnızca %18'i kızdır. Erkek çocukların suçta karışma oranı daha yüksek, tekrar etme olasılığı daha fazladır (Altun vd., 2016; Zahn vd., 2010). Suçta sürüklenen çocukların davranış örüntülerinin çoğunlukla daha küçük yaşlarda başladığı, suçta ilk kez karışma yaşının 15–18 olduğu, tekrar suç işleyenlerin ise 12–15 yaş aralığında yoğunlaştığı görülmektedir (Erbay ve Gülüm, 2018; Moffitt, 2017). Zekâ düzeyi de önemli bir faktördür. Düşük zekâyâ sahip

çocukların bilişsel planlama sorunları ve dürtüsel davranışlar nedeniyle suça sürüklenme riskinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Koolhof vd., 2007). Her ne kadar bireysel faktörler aile ve çevreye göre daha düşük etkiye sahip görünse de, bu alandaki bulguların suça yönelimi açıklamada kritik olduğu anlaşılmaktadır (Sen vd., 2012).

Ailesel Risk Faktörleri

Aile, çocuğun gelişimsel süreçteki en temel sosyalizasyon kaynağıdır. Olumsuz ebeveynlik modelleri, aile içi istismar, ebeveyn gözetiminin yetersizliği, ekonomik zorluklar, ebeveyn psikopatolojisi, ailede madde kullanımı, parçalanmış aile yapısı gibi pek çok faktör çocuk suçluluğunda belirleyici role sahiptir (Acar vd., 2015; Shader, 2001; Walkschang vd., 2000). Tek ebeveynli ailelerde veya ebeveyn eksikliği olan yapılar çocukların suça karışma riskini arttırmaktadır (Thompson ve Bynum, 2016; Çabuk, 2022). Kierkus ve Baer (2002), aile yapısının suç davranışının önemli bir yordayıcısı olduğunu, ancak çocuğun ebeveynlerine duyduğu bağlılığın koruyucu bir faktör olarak bu riski azalttığını belirtmiştir. Çabuk (2022), babanın eksik olduğu ailelerde yetişen kız çocuklarının mala zarar verme, evden kaçma ve uygunsuz davranışlara daha yatkın olduğunu, erkek çocukların ise alkol-madde kullanımının ve trafik suçlarının arttığını aktarmaktadır. Aile içi ilgi eksikliği ve iletişim yetersizliği, çocuğun duygusal ihtiyaçlarının karşılanmamasına ve dış etkenlere daha açık hâle gelmesine neden olmaktadır (Erbay ve Gülüm, 2018). Ailedeki kişi sayısının fazlalığı da ihmal riskini artırarak çocukları suça yönlendirebilmektedir (Vural ve Yıldızlar, 2015). Anne ve babanın eğitim düzeyi de çocuğun suça sürüklenmesinde belirleyicidir. Erkan'ın (1995) araştırmasında, suçlu çocukların annelerinin %40'ının okuma yazma bilmediği belirlenmiştir. Walkschlag vd. (2000), erken yaşta anne olan kadınların çocuklarının suç davranışı gösterme oranlarının yüksek olduğunu bildirmiştir. Çocuğun suça sürüklenmesinde en sık vurgulanan risk alanının aile olduğu görülmektedir. Bu durum çevresel faktörlerin zaman zaman arka planda kalmasına yol açsa da aile, çocuğun tüm gelişimsel evrelerine en yakın ve sürekli etkide bulunan yapı olduğu için önemlidir.

Çevresel – Sosyal Risk Faktörleri

Literatürde bu başlık çevresel veya sosyal risk faktörleri şeklinde farklı adlandırılrsa da kapsam genellikle benzerdir. Çevresel-sosyal faktörler; aile, okul, akran grupları, yaşam alanı ve ekonomik koşullar gibi dışsal unsurları içerir. Çocuklar erken çocukluk döneminden itibaren çevreleriyle etkileşim

hâlinededir ve davranışlarının büyük kısmını model alarak öğrenirler (Çabuk, 2022). Arkadaş çevresi, çocuk suçluluğunda en güçlü sosyal risk faktörlerinden biridir. Antisosyal akranlarla temas, suça teşvik edilme ve grup baskısı çocukların davranışlarını doğrudan etkilemektedir (Bobbio vd., 2020; Angenent ve Man, 1996; Ergündüz, 2010). Suça sürüklenen çocukların %76'sının boş zamanlarını arkadaşlarıyla geçirmesi bu riski desteklemektedir (İslamoğlu, 2017). Eğitim, çocuğun suç davranışından korunmasında temel bir koruyucu faktördür. Okula bağlılık arttıkça suça yönelimin azaldığı; düşük başarı, devamsızlık ve okuldan kopuşun ise risk yarattığı belirlenmiştir (Yalçın, 2003; Tüfekçi, 2005; Edwards, 2023). Göç ve yoksulluk da çocuk suçluluğuyla ilişkili bulunmuştur (Korkmaz ve Erden, 2010). Göç sürecinde yaşanan ayrımcılık, toplum dışına itilme ve uyum sorunları çocukların suça yönelimini artırmaktadır (Neto, 2009). Düzensiz göç ve sağlıksız kentleşme suç davranışını tetikleyebilir (Arıkan, 2020). Çocuğun güvenli sosyal ilişkilere sahip olmaması risk faktörlerini artırırken, destekleyici sosyal çevre koruyucu etki yaratmaktadır (Levine Coley vd., 2004).

Antisosyal Davranış

Antisosyal davranış, çocuk ve ergenlik döneminin en yaygın davranış problemlerinden biridir (Kılıç ve Keklik, 2022). Toplumsal normlara uymama, saldırganlık, başkalarının haklarını ihlal etme gibi davranışlarla tanımlanır (İlgaz, 2023). Antisosyal bireyler genellikle düşük empati, dürtü kontrolü zayıflığı, sorumsuzluk ve sonuçları kabullenememe gibi özellikler gösterir. Antisosyal davranışlar hem hafif düzeyde karşı gelme davranışlarını hem de ciddi düzeyde suç sayılan eylemleri içerir. Bu davranışların gelişiminde aile yapısı, cezalandırıcı ebeveyn tutumu, okul ve akran çevresi önemli etkenlerdir (Farrington, 2005; Arda, 2019). Genetik, psikolojik, sosyal ve çevresel faktörler bu davranışın oluşumunda etkileşim içindedir (Güler, 2010). Çocukluk döneminde başlayan davranışsal sorunlar, ileriki yıllarda suçluluğun güçlü bir göstergesidir (Farrington vd., 1983). Uyum sorunları yaşayan ve otoriteye karşı gelen çocukların ilerleyen dönemde suç davranışını tekrarlama olasılıkları daha yüksektir (Kızmaz, 2006).

Bu çalışmanın amacı çocuklarda antisosyal davranışa etki eden gelişimsel risk faktörlerinin belirlenebilmesi için suça sürüklenen ve suça sürüklenmeyen aynı yaş gruplarında bulunan çocukların bireysel, ailesel ve çevresel risk faktörlerinin karşılaştırılmasıdır. Erken çocukluk

dönemi itibariyle literatürde tanımlanan bireysel, ailesel ve çevresel risk faktörlerinin çocukların norm dışı davranışlarına etki ettiği ve bu etkilerin ilerleyen dönemlerde tekrarlayan norm dışı davranışına dönüşmesi olasılığı bulunmaktadır. Bu çalışma ile etki büyüklüğü baskın olan risk faktörlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın temel araştırma sorusu çocuklarda antisosyal davranışa etki eden gelişimsel risk faktörleri nelerdir? sorusudur. Araştırma sorusuna bağlı olarak aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur.

H1: Olumsuz aile dinamikleri katılımcıların antisosyal davranışına etki eder.

H2: Alkol-madde kullanımı katılımcıların antisosyal davranışına etki eder.

H3: DEHB teşhisi almış katılımcıların daha yüksek antisosyal davranış göstermesi beklenmektedir.

H4: Riskli davranışlara sahip akran gruplarına sahip olmak antisosyal davranışa etki eder.

H5: Olumsuz fiziksel çevre antisosyal davranışa etki eder.

H6: Okul ile ilişkili risk faktörleri antisosyal davranışa etki eder.

Yöntem

Araştırma Deseni

Çocuklarda antisosyal davranışlara yol açabileceği düşünülen gelişimsel risk faktörlerinin belirlenebilmesi için aynı yaş gruplarında olduğu görülen çocukların bireysel, ailesel ve çevresel risk faktörlerinin karşılaştırılması için risk faktörlerinin belirlenmeye çalışılması gerekçesiyle bu çalışmada nedensel karşılaştırma modeli kullanılacaktır (Büyüköztürk vd., 2010).

Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler

İkili kodlama sistemi ile (1=antisosyal davranış var; 0= antisosyal davranış yok) oluşturulacak bağımlı değişken uyuşturucu madde kullanımı, alkol kullanımı, okuldan kaçma, evden kaçma, okulda disiplin cezası alma, okulda kavga etme, okulda öğretmenlere yönelik şiddet davranışı, okuldan uzaklaştırılma değişkenlerinden elde edilmiş çocuklardaki antisosyal davranıştır. Bireysel (cinsiyet, yaş grubu, alkol veya madde kullanımı, DEHB tanısı) ailesel (aile içi istismar, tek ebeveynli aileler, ebeveyn gözetiminin eksiliği, ailede madde kullanan bireyin varlığı, ailenin ekonomik durumu, ebeveyn psikopatolojisi, erken yaşta ebeveynlik, boşanmış ebeveyn, üvey anne ya da babaya sahip olmak, anne ya da babanın eksikliği, anne ve babanın eğitim düzeyi, babanın işi, babanın

suç geçmişi ve antisosyal kardeş varlığı) çevresel (Oyun oynamak için açık alanların bulunmaması veya çok az olması, evlerin yoğun kimyasal veya ağır metal içeren bölgelerde bulunması, yoğun antisosyal davranışın gerçekleştiği bölgelerde ikamet etmeleri) ve sosyal faktörlere (riskli davranış gösteren akran gruplarına sahip olmak, okuldan kaçma davranışı göstermek, okulu bırakmış olmak) ilişkin durumlar bağımsız değişkenler olarak tanımlanmış ve ikili olarak (1=Var; 0= Yok) kodlanmıştır.

Örneklem

GPower programı kullanılarak hesaplanan en az örneklem sayısı 210 olarak bulunmuştur. 15-18 yaş aralığında olan 424 lise öğrencisinden çevrimiçi formlar kullanılarak kolayda örneklem yoluyla veriler toplanmıştır.

İşlem

Söz konusu bu çalışma İstanbul Kültür Üniversitesi Etik Kurul'u tarafından 26.05.2025 tarihinde etik bulunarak onaylanmıştır. Etik kurul onayı alındıktan sonra tüm ölçüm araçları dijital hale getirilerek İstanbul'daki lise veli gruplarıyla sosyal medya kanalları üzerinden iletişime geçilmiş, kendilerine çalışmanın; amacı, örnekleme ve aydınlatılmış onam formu gönderilmiştir. Çalışmaya onay veren veliler, ölçekleri çocuklarına doldurtmuşlardır. Örneklem sayısına ulaşana dek veri toplama işlemine devam edilmiştir. Veriler 27.04.2025 ve 05.10.2025 tarihleri arasında toplanmıştır. Toplanan veriler SPSS programına aktarılıp analizler gerçekleştirilmiştir.

Ölçüm Araçları

Demografik bilgi formu kapsamında literatür taranarak olası gelişimsel risk faktörleri saptanmış, her risk faktörü için araştırmalarda sorulan maddeler derlenmiştir. Bireysel faktörler alt başlığında "DEHB tanısı aldınız mı?" sorusu örnek madde olarak verilebilir. "Aile içinde duygusal istismara (hakaret, küçümseme, kontrol etme, aşağılama, izole etme, tehdit etme, manipülasyon, susturma vb) uğradınız mı?" maddesi ailesel faktörler alt başlığına örnektir. Çevresel alt faktörlerde ise örnek madde olarak "Yaşadığımız çevrede suç davranışları meydana geliyor mu?" verilebilir. "Okuldan hiç kaçtınız mı?" ise sosyal faktörler alt başlığına örnek maddedir. Böylece 52 sorudan oluşan demografik form oluşturulmuştur.

Antisosyal Davranış Ölçeği: Burt ve Donnellan (2009) ergenlerin açık ve örtük antisosyal davranışlarını saptamak için geliştirdikleri 32 maddeden oluşan ölçek fiziksel şiddet, kuralları ihlal etme ve ilişkisel saldırganlık alt

boyutlarından oluşmaktadır. Ölçeğin Türkçe adaptasyonu Kılıç ve Keklik (2022) tarafından geliştirilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum indeksleri ölçeğin hem genç yetişkin örnekleminde (RMSEA = .072, CFI = .99, GFI = .96, NFI = .98, IFI = .99) hem de ergen örnekleminde (RMSEA = .087, CFI = .98, GFI = .95, NFI = .97, IFI = .98) iyi uyum gösterdiğini doğrulamıştır. Ölçek; toplam 32 madde içermektedir ve fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve kuraldışı davranışlar olmak üzere 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Likert tipi 5 puanlı ölçek üzerinden puanlanmaktadır. Puanlama 1 = "asla" ve 5 = "her zaman" arasında değişmektedir. Fiziksel saldırganlık alt boyutunda örnek madde "Birilerine vurasım geldi" şeklindedir. "Başkalarını suçladım" maddesi ise ilişkisel saldırganlık alt boyutuna örnektir. Son olarak kuraldışı davranışlara örnek olarak ise "Bir dükkân, alışveriş merkezi ya da depoya izinsiz girdim" maddesi örnek verilebilir.

Analizler

Çalışmada oluşturulan hipotezlerin test edilebilmesi için betimsel istatistikler ve lojistik regresyon analizinden faydalanılmıştır. Katılımcıların elde ettikleri puanlar öncelikle z skalasına çevrilmiş, normallik dağılımları incelenmiş, çarpıklık ve basıklık katsayısının +1,5 ve -1,5 arasında olması halinde puan dağılımının normal olduğu kabul edilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013).

Bulgular

Katılımcıların demografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir. Buna göre kadınların oranı %64,4 (n=273), erkeklerin ise %35,6 (n=151) olarak tespit edilmiştir. Prososyal okul açısından hayır diyen bireylerin oranı %48,1 (n=204), evet diyen bireylerin oranı ise %51,9 (n=220) olarak belirlenmiştir. Riskli arkadaşlar için hayır diyen bireylerin oranı %82,2 (n=350) evet diyen bireyler ise %17,5 (n=74) olarak tespit edilmiştir. Bir diğer demografik özellik olan güvenli mahalle için hayır cevabı veren bireylerin oranı %96,5 (n=409) evet cevabı veren bireyler ise %3,5 (n=15) olarak bulunmuştur. Ailede suçla ilişkilenebilirliğine bakıldığında hayır cevabı veren bireyler %89,4 (n=379) iken evet cevabı veren bireylerin %10,6 (n=45) olarak bulunmuştur. Anne eğitim durumunu incelendiğinde ise okumaz yazmaz %3,3 (n=14), ilkökul %30,2 (n=128), ortaokul %17,2 (n=73), lise %29,7 (n= 126), üniversite %17,7 (n=75), son olarak lisansüstü ise %1,9 (n=8) olarak belirlenmiştir .Baba eğitim durumunu incelendiğinde ise okumaz yazmaz %0,2 (n=1), ilkökul %22,4 (n=95), ortaokul %20,8 (n=88), lise %33,5

(n= 142), üniversite %18,2 (n=77), son olarak lisansüstü ise %5,0 (n=21) sonucuna varılmıştır. Aile tipi özelliği açısından ise geleneksel değil diyen bireylerin oranı, %12 (n=51), geleneksel cevabı veren bireylerin ise %88,0 (n=373) olarak bulunmuştur. Ailede uyuşturucu kullanımına bakıldığında hayır cevabını veren bireylerin oranı %96,2 (n=408) evet cevabını veren bireyler ise %3,8 (n=16) olarak bulunmuştur. Ailede sosyal ekonomik seviyeye bakıldığında düşük cevabı veren bireylerin oranı %7,1 (n=30), orta cevabını verenler %83,7 (n=355), yüksek cevabını verenler ise %9,2 (n=39) olarak belirlenmiştir. Etkili ebeveyn kategorisinde hayır cevabını veren bireylerin oranı %28,3 (n=120) iken evet cevabını veren bireylerin oranı %71,7 (n=304) olarak tespit edilmiştir. Çocukluk çağı travmaları için hayır cevabı veren bireylerin oranı %61,8 (n=262) evet cevabını verenlerin ise %38,2 (n=162) olarak bulunmuştur. DEHB kategorisine gelindiğinde ise hayır cevabı veren bireylerin oranı %94,1 (n=399) iken evet cevabı veren bireylerin oranı %5,9 (n=25) olarak tespit edilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans Dağılımı Tablosu

Değişkenler		n	%
Cinsiyet	Kadın	273	64,4
	Erkek	151	35,6
Prososyal Okul	Hayır	204	48,1
	Evet	220	51,9
Riskli Arkadaş	Hayır	350	82,5
	Evet	74	17,5
Güvenli Mahalle	Hayır	409	96,5
	Evet	15	3,5
Ailede Suçla ilişkilene	Hayır	379	89,4
	Evet	45	10,6
	Okumaz yazmaz	14	3,3
Anne Eğitim Durumu	İlkokul	128	30,2
	Ortaokul	73	17,2
	Lise	126	29,7
	Üniversite	75	17,7
	Lisansüstü	8	1,9

	Okumaz yazmaz	1	0,2
	İlkokul	95	22,4
Baba Eğitim Durumu	Ortaokul	88	20,8
	Lise	142	33,5
	Üniversite	77	18,2
	Lisansüstü	21	5
Aile Tipi	Geleneksel değil	51	12
	Geleneksel	373	88
Ailede Uyuşturucu Kullanımı	Hayır	408	96,2
	Evet	16	3,8
Ailede SES	Düşük SES	30	7,1
	Orta SES	355	83,7
	Yüksek SES	39	9,2
Etkili Ebeveyn	Hayır	120	28,3
	Evet	304	71,7
Çocukluk Çocuğu Travması	Hayır	262	61,8
	Evet	162	38,2
DEHB	Hayır	399	94,1
	Evet	25	5,9

Anti-Sosyal Davranışlarla İlişkili Olan Değişkenler

Anti-sosyal davranışların ilişkili olduğu değişkenler (bkz. Tablo 2) Spearman korelasyon analizi ile incelenmiştir. Buna göre anti-sosyal davranış ve prososyal okul ($r=-.315$, $p<.010$), aile tipi ($r=-.129$, $p<.010$), etkili ebeveynlik pratiklerinin varlığı ile ($r=-.229$, $p<.010$) negatif yönlü ve anlamlı ilişki hesaplanmıştır. Öte yandan anti sosyal davranışlar ve riskli arkadaş varlığı ($r=.223$, $p<.010$), ailede suç öyküsü ($r=.166$, $p<.010$), anne eğitim seviyesi ($r=.155$, $p<.010$), baba eğitim seviyesi ($r=.113$, $p<.050$), ailede uyuşturucu kullanan birey varlığı ($r=.118$, $p<.050$), ailenin sosyo ekonomik seviyesi ($r=.135$, $p<.010$), çocukluk çağı travması ($r=.220$, $p<.010$), fiziksel saldırganlık eğilimi ($r=.295$, $p<.010$), ilişkisel saldırganlık eğilimi ($r=.234$, $p<.010$), kuraldışı davranış eğilimi ($r=.303$, $p<.010$) ve anti-sosyal davranış eğilimiyle ($r=.316$, $p<.010$) pozitif yönlü ve anlamlı ilişkilere sahip olduğu hesaplanmıştır.

Tablo 3. Anti-Sosyal Davranışları Yordayan Değişkenler

Değişken	B	SE B	Wald	p	Exp (B)	%95 CI
Prososyal Okul Ortamı	-.922	.274	13,142	.000	.371	.217-.634
Anne Eğitim Seviyesi	.277	.128	4,659	.031	1,379	1,026-1,697

Katılımcıların anti-sosyal davranışlarını yordayan öncüller (bkz. Tablo 3) lojistik regresyon analizi ile incelenmiştir. Tüm demografik özellikler birinci modelde, saldırganlık ve anti-sosyal eğilimler ise ikinci modele eklenmiştir. Hosmer ve Lemeshow testine göre model yeterliliği sağlanmıştır ($X^2=2,994$, $p=.935$). Gerçekleştirilen lojistik analizine göre doğru sınıflandırma oranı %75,7 düzeyindedir. Nagelkerke R^2 değeri .284 olarak hesaplanmıştır. Anti-sosyal davranışları yordayan değişkenler incelendiğinde (bkz. Tablo 3) prososyal okul ortamı ile anne eğitim seviyesinin anlamlı düzeyde etki ettiği gözlenmiştir. Buna göre prososyal okul ortamındaki 0,92 puanlık düşüş anti-sosyal davranışı 1 puan arttırmaktadır. Anne eğitim seviyesindeki 0,27 puanlı artış ise anti-sosyal davranışı 1 puan düşürmektedir. Diğer tüm öncüllerin ise anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 2. Anti-Sosyal Davranışlarla İlişkili Olan Değişkenler

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Anti-Sosyal Davranış (1)	1,000																
Prosocial Okul (2)	-,315**	1,000															
Riskli Arkadaş (3)	,223**	-,266**	1,000														
Güvenli Mahalle (4)	-,011	-,020	-,088	1,000													
Ailede Suç (5)	,166**	-,235**	,164**	-,066	1,000												
Anne Eğitim Seviyesi (6)	,155**	,037	-,021	-,032	-,074	1,000											
Baba Eğitim Seviyesi (7)	,113*	,065	,003	,004	-,093	,615**	1,000										
Aile Tipi (8)	-,129**	,050	-,040	,071	-,202**	-,041	,047	1,000									
Ailede Uyuşturucu Kullanan Birey (9)	,118*	-,131**	,105*	,029	,173**	-,001	-,029	-,155**	1,000								
Aile Sosyo Ekonomik Seviye (10)	,135**	-,080	,008	,085	-,111*	,241**	,215**	,145**	-,040	1,000							
Etkili Ebeveynlik (11)	-,229**	,202**	-,263**	-,050	-,208**	-,023	-,014	,073	-,095*	-,045	1,000						
Çocukluk Çağı Travması (12)	,220**	-,243**	,201**	-,019	,233**	,031	,004	-,142**	,201**	-,016	-,303**	1,000					
DEHB (13)	,015	-,060	-,010	,006	,141**	-,035	-,011	-,123*	,056	,037	-,043	,112*	1,000				
Fiziksel Saldırganlık (14)	,295**	-,405**	,358**	-,032	,187**	-,005	-,003	-,066	,143**	,072	-,294**	,384**	,132**	1,000			
İlişkisel Saldırganlık (15)	,234**	-,286**	,240**	,012	,131**	,165**	,158**	-,030	,139**	,136**	-,304**	,332**	,085	,697**	1,000		
Kuralsız Davranışlar (16)	,303**	-,392**	,289**	-,054	,263**	,026	,014	-,122*	,145**	,038	-,352**	,372**	,161**	,535**	,550**	1,000	
Anti-Sosyal Eğitimi (17)	,316**	-,404**	,351**	-,012	,195**	,072	,067	-,060	,182**	,101*	-,357**	,404**	,127**	,918**	,898**	,678**	1,000

**p<0,10,*p<0,050

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırma 15-18 yaş arasındaki ergenlerde antisosyal davranış özelliklerini yordayan gelişimsel risk faktörlerinin incelenmesini hedef almıştır. Çalışmanın temel amacı çocuklarda antisosyal davranışa etki eden gelişimsel risk faktörlerinin belirlenebilmesi için suça sürüklenen ve suça sürüklenmeyen aynı yaş gruplarında bulunan çocukların bireysel, ailesel ve çevresel risk faktörlerinin karşılaştırılmasıdır.

Bu bölümde, 15-18 yaş aralığındaki ergenlerde antisosyal davranış özelliklerini yordayan gelişimsel risk faktörlerine ilişkin veriler analiz edilerek araştırmanın bulguları belirlenmiş; elde edilen sonuçlar ise ilgili literatür doğrultusunda tartışılarak çeşitli öneriler sunulmuştur.

Bu çalışmada 15–18 yaş aralığındaki ergenlerde antisosyal davranışların gelişiminde rol oynayan bireysel, ailesel ve çevresel risk faktörleri kapsamlı biçimde incelenmiştir. Elde edilen bulgular, çocuk suçluluğuna ilişkin ulusal ve uluslararası literatürle büyük ölçüde paralellik göstermektedir. Bulguların genel deseni, antisosyal davranışın tek bir faktörle açıklanamayacağı; bireyin gelişimsel özellikleri, aile yapısı ve sosyal çevrenin birlikte ele alınması gereken bütüncül bir yapı sunduğunu ortaya koymaktadır (Bartol & Bartol, 2021; Korkmaz & Erden, 2010).

Araştırmanın en dikkat çekici bulgusu, pro-sosyal okul ortamının antisosyal davranışı anlamlı biçimde azaltmasıdır. Lojistik regresyon analizinde yalnızca iki değişkenin (pro-sosyal okul ortamı ve anne eğitim seviyesi) anlamlı yordayıcı olarak kalmış olması, özellikle okulun sosyal ikliminin koruyucu bir mekanizma olarak öne çıktığını göstermektedir. Bu durum, okula aidiyet, öğretmen desteği ve çatışma çözme uygulamalarının suçtan koruyucu etkisine işaret eden çalışmalarla uyumludur (Obando vd., 2014; Tüfekçi, 2005). Türkiye'de muhtemel eğitim süresinin uzadığı bir dönemde (TÜİK, 2023), çocukların zamanlarının büyük kısmını okul ortamında geçirmesi, okulun koruyucu rolünü daha da önemli hâle getirmektedir.

Bir diğer anlamlı bulgu, anne eğitim düzeyi arttıkça antisosyal davranışların azalmasıdır. Bu ilişki, ebeveyn eğitim düzeyinin çocukların sosyal beceri gelişimine, problem çözme yeteneklerine ve sosyal uyum davranışlarına etkisini vurgulayan çalışmalarla uyumludur (Erkan, 1995; Walkschlag vd., 2000). Anne eğitim düzeyinin özellikle anlamlı çıkması, çocukla birincil bakım ilişkisini çoğunlukla annenin yürütüyor olmasıyla ilişkili olabilir. Literatürde anne eğitim düzeyi ile davranış problemleri

arasında negatif ilişki bulunduğu sıkça vurgulanmaktadır. Çalışmanın korelasyon analizleri ise antisosyal davranışın çok boyutlu niteliğini desteklemektedir. Özellikle riskli arkadaş grupları, çocukluk çağı travması, ailede suç öyküsü ve ailede madde kullanımı gibi değişkenlerin antisosyal davranışla pozitif yönde anlamlı ilişkiler göstermesi, çevresel ve sosyal bağlamın risk oluşturduğunu doğrulamaktadır. Bu bulgu, akran etkisinin suç davranışlarının gelişimindeki belirleyici rolünü vurgulayan nicel çalışmalarla (Ergündüz, 2010; Obando vd., 2014) ve sosyoekolojik yaklaşımla uyumludur.

Çocukluk çağı travması ile antisosyal davranış arasındaki ilişki, literatürde geniş biçimde desteklenen bir bulgudur. Çocukluk çağı travmasının davranışsal regülasyon sorunlarına yol açması, empati düzeyini azaltması ve saldırganlığa yatkınlığı artırması, bu bulgunun gelişimsel açıdan tutarlı olduğunu göstermektedir (Yavuz ve Avcı, 2020).

Bu araştırmanın temel sonucu, ergenlerde antisosyal davranışı etkileyen faktörlerin geniş bir ekolojik sistem içinde değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bulgular, özellikle okul iklimi, anne eğitim düzeyi ve riskli arkadaşlıkların antisosyal davranış üzerinde güçlü etkileri olduğunu göstermiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda çocuk suçluluğunu azaltmaya yönelik müdahalelerin tek boyutlu değil, okul-aile-çevre ekseninde çok yönlü olarak ele alınması gerekmektedir.

Öneriler ve Sınırlılıklar

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda ileride yapılacak araştırmalar için sunulan öneriler ve bu çalışmanın sınırlılıkları aşağıda ifade edilmektedir:

Okul temelli müdahale programlarının oluşturulması gerekliliği kapsamında pro-sosyal okul iklimi oluşturmak, akran zorbalığı önleme programları ve öğretmen-öğrenci ilişkilerini güçlendiren uygulamalar hayata geçirilmelidir. Benzer şekilde akran rehberlik programları ve sosyal beceri eğitimleri yaygınlaştırılabilir.

Ailelere ilişkin olarak ebeveyn eğitim programları özellikle düşük eğitim düzeyindeki ailelere erişmelidir. Annelerin eğitim seviyesinin yükseltilmesi son derece önem arz etmektedir. Madde kullanımı, ihmal veya şiddet öyküsü olan ailelere yönelik ev temelli müdahale programları uygulanabilir.

Önerilerin yanı sıra çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Örneklem yalnızca 15–18 yaş arası ergenleri kapsamaktadır; daha küçük yaş grupları ve erken ergenlik dönemi ayrı çalışılmalıdır. Veriler öz-bildirim yöntemi ile toplanmıştır; davranışların olduğundan düşük ya da yüksek raporlanması olasıdır. Çalışma kesitsel bir tasarıma sahiptir; neden-sonuç ilişkilerinin tam olarak kurulabilmesi için boylamsal çalışmalar önerilmektedir. Bazı sosyokültürel değişkenler (göç deneyimi, okul iklimini oluşturan alt boyutlar, aile içi ebeveynlik tarzlarının ayrıntıları) modele dahil edilmemiştir.

Kaynaklar

Acar, G., Demir, A., Görmez, D., Keser, İ. (2015). Aile ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*.

Altun, H., Şahin, N., Fındıklı, E. ve Sınır, H. (2016). Suça sürüklenen çocukların suç tipleri, sosyodemografik ve klinik özellikleri. *Adli Tıp Dergisi*. 30(3): 196-204.

Angenent, H., & Man, A. D. (1996). Background factors of juvenile delinquency. P.Lang. New York.

Arda, B. (2019). Anti-Sosyal Davranışlar Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Management and Political Sciences Review*, 1(1), 135-142.

Arkan, H. (2020). Türkiye’de Çevresel Etmenler, Yoksulluk ve Çocuk Suçluluğu Haritalama. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 53-78.

Aslan, Y. (2021). Suça sürüklenen çocuklarla ilgili yapılan yayınların incelenmesi. *Anatolian Journal of Health Research*, 2(3), 79-86.

Ata, Z. (2018). Suça sürüklenmiş çocuklarda aile faktörünün etkisi (Doctoral dissertation, Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü).

Bartol, C., & Bartol, A., (2021). Introduction to Forensic Psychology: Research and Application. *SAGE publications*.

Bobbio, A., Arbach, K., & Redondo Illescas, S. (2020). Juvenile delinquency risk factors: Individual, social, opportunity or all of these together? *International Journal of Law, Crime and Justice*, 62(1), 100- 338

Burt, S. A., & Donnellan, M. B. (2009). Development and validation of

the Subtypes of Antisocial Behavior Questionnaire. *Aggressive Behavior*, 35(5), 376–398.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, KE, Akgün, ÖE, Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Coley, R. L., Kull, M. A., & Carrano, J. (2014). Parental endorsement of spanking and children's internalizing and externalizing problems in African American and Hispanic families. *Journal of Family Psychology*, 28(1), 22.

Çabuk, G. (2022). Çocuk Suçluluğu Bağlamında Çocuğu Suça İten Nedenler. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 3(1), 129-142.

Çocuk Adaleti ve Çocuk Suçluluğunu Önleme Ofisi (2015). Risk factors for delinquency.

Duyguner, P. U. Genel Populasyonda Antisosyal Davranışların Sıklığı ve Antisosyal Davranışlar Gösteren Kişilerde Suça Eğilim İle Erken Dönem Uyumsuz Şemalar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.

Edwards, Sonya, (2023). "To What Extent Does Early Childhood Education Impact Later Involvement with the Juvenile Justice System?" Chancellor's Honors Program Projects.

Erbay, A., & Gülüm, Z. (2018). Çocuklarda Suç Tekrarını Yordayan Risk Faktörleri. *Adli Tıp Bülteni*, 23(3).

Erbay, A., & Özcan, E. I. (2021). The effects of individual and social risk factors on violent crimes of juveniles. *Health Sciences Quarterly*, 5(Supplement Issue), 153-161.

Ergündüz, Ş. (2010). Çocuk Suçluluğunda Çocuk İstismarı Olgularının Değerlendirilmesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü: İstanbul.

Erkan, R., (1995), "İstanbul Çocuk Mahkemelerine Gelen Çocukların Sosyo-Kültürel Çevresi Üzerine Bir İnceleme", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Family structure and delinquent behavior. *Canadian Journal of Criminology*, 44(4), 425-458.

Farrington, D. P. (1983). Randomized experiments on crime and justice. *Crime and justice*, 4, 257-308.

Farrington, D. P. (2005). Childhood origins of antisocial behavior. *Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal of Theory & Practice*, 12(3), 177-190.

Farrington, D.P., Ttofi, M.M., Crago, R.V., Coid, J.W., 2015. Intergenerational similarities in risk factors for offending. *J. Develop. Life Course Criminol.* 1 (1), 48–62.

Güler, M. (2010). Sosyal psikoloji bakış açısından çocuk ve ergenlerde suçlu davranış gelişimi. *Tbb Dergisi*, 89, 355-372.

Güngör, M. (2008). Evrensel bir sorun olarak çocuk suçluluğu ve sokakta çalışan ve yaşayan çocuklar. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 25-43.

Ilgaz, A. (2023). Psikoloji ve Şiddet İlişkisi. İnce, M. (Ed.) *Medya, Şiddet ve Toplum*. Eğitim Yayınevi. (1.baskı, sayfa:1-17).

İslamoğlu, G. (2017). Çocuk Suçluluğunun Sosyolojik Olarak İncelenmesi: İstanbul Gaziosmanpaşa Örneği. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, Cumhuriyet Üniversitesi

Kılıç, C., & Keklik, İ. (2022). Antisosyal davranış ölçeğinin psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (62), 640-671.

Kızmaz, Z., (2006). Okullardaki Şiddet Davranışının Kaynakları Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs 2006, Cilt:30, No:1, ss.47-70.

Kierkus, C. A. ve Baer, D. (2002). A social control explanation of the relationship between

Koolhof, R., Loeber, R., Wei, E. H., Pardini, D., & D'escury, A. C. (2007). Inhibition deficits of serious delinquent boys of low intelligence. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 17(5), 274-292.

Korkmaz, M. N., & Erden, G. (2010). Çocukları suç davranışına yönelten olası risk faktörleri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 76-87.

Korkmaz, M. N., & Erden, G. (2010). Çocukları Suç Davranışına Yönelten Olası Risk Faktörleri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 76.

Moffitt, T. E. (2017). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Biosocial theories of crime*, 69-96.

Neto, F. (2009). Are attitudes of young Portuguese towards immigration also hardening? A comparison between 1999 and 2006. In G. Aikaterini & K. Mylonas (Eds.), *Quod Erat Demonstrandum: From Herodotus' ethnographic journeys to cross-cultural research: Proceedings from the 18th International Congress of the International Association for Cross-Cultural Psychology*. <https://doi.org/10.4087/XBJR3392>

Obando, D., Trujillo, A., & Trujillo, C. A. (2014). Substance use and antisocial behavior in adolescents: The role of family and peer-individual risk and protective factors. *Substance use & misuse*, 49(14), 1934-1944.

Redondo Illescas, S., 2015. El origen de los delitos [The origin of crimes]. Tirant Humanidades, Valencia, España.

Sen S, Karbeyaz K, Toygar M, Akkaya H. Sociodemographic evaluation of children pushed into crime in Eskişehir. *Turkish J Forensic Med* 2012;26(3):146-55.

Shader, M. (2001). *Risk factors for delinquency: An overview*. Washington, DC: US Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.

Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Pearson education

Thompson, W. E., & Bynum, J. E. (2016). *Juvenile delinquency: A sociological approach*. Rowman & Littlefield.

Tüfekçi T., (2005), “Ankara Jandarma Çocuk Merkezine suç isnadıyla getirilen çocuklar üzerine sosyo-kültürel bir araştırma”, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü.

Türkiye İstatistik Kurumu (2023). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Güvenlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2022-49662> Erişim tarihi:12.03.2024

Türkiye İstatistik Kurumu (2023). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=-Muhtemel-Egitim-Suresi-2018-2022-49761> Erişim tarihi:12.03.2024

Türkiye İstatistik Kurumu. (2022). <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?k-n=98&locale=tr> Erişim tarihi:12.03.2024

Vural, U. D. T., & Yıldızlar, Ö. G. D. K. Suça Sürüklenen Çocuk ve Risk Faktörleri.

Wakschlag, L. S., Gordon, R. A., Lahey, B. B., Loeber, R., Green, S. M., & Leventhal, B. L. (2000). Maternal age at first birth and boys' risk for conduct disorder. *Journal of Research on Adolescence*, 10(4), 417-441.

Yalçın, B., (2003), “Çocuk ve suç ilişkileri”ıl, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü

Yavuz, B., & Avcı, M. (2020). Mükerrer Suçluluk, Davranım Bozukluğu ve Antisosyal Kişilik Bozukluğu'nun Ortak Değişkenleri Üzerine Bir Derleme. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(24), 2912-2936.

Zahn Margaret A., Diana Fishbein, Robert Agnew, Miller Shari, Winn Donna-Marie, Dakoff Gayle, Kruttschnitt Candace, Giordano Peggy, Gottfredson Denise C., Payne Allison A., Feld Barry C., Chesney-Lind Meda (2010) Causes and Correlates of Girls' Delinquency . Office of Justice Programs